

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
“TIQXMMI” MILLIY TADQIQOT UNIVERSITETINING
QARSHI IRRIGATSIYA VA AGROTEXNOLOGIYALAR INSTITUTI

**“YER RESURLARIDAN BARQAROR FOYDALANISH:
ILMIY G‘OYALAR, TADQIQOTLAR, INNOVATSIYALAR”**

RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY ANJUMANI
TO‘PLAMI

5-may

Qarshi - 2023

SUG‘ORILADIGAN YERLARNI QISHLOQ XO‘JALIK OBOROTIDAN CHIQIB KETISH SABALARI VA ULARNING ILMIY YECHIMLARI XUSUSIDA.

Inamov B.N

**“O‘zdavyerloyiha” davlat ilmiy-loyihalash instituti “Doktorantura” bo‘lim
boshlig‘i, Qishloq xo‘jaligi fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)**

Abdisalomov A.A.

“O‘zdavyerloyiha” davlat ilmiy-loyihalash instituti stajor tadqiqotchi

Annotatsiya. Respublikamiz yer fondining asosiy toifasi hisoblangan qishloq xo‘jalik maqsadlariga mo‘ljallangan va maxsus muhofaza qilinadigan sug‘oriladigan ekin yer maydonlarining o‘zgarishi, ushbu yerlarda sug‘oriladigan ekin yer maydonlarining qishloq xo‘jaligi oborotidan chiqib ketish sabablari yoritildi.

Tayanch so‘zlar: yer osti suvlarining ta'siri, qishloq xo‘jaligi ekinlari, sug‘oriladigan yerlar, ekin yerlar, suv resurslari, qurg‘oqchilik, eroziya.

Аннотация. Основной категорией земельных фондов республики была смена сельскохозяйственных и специально охраняемых орошаемых пахотных земель, причины изъятия орошаемых пахотных земель из сельскохозяйственных земель.

Ключевые слова: воздействие подземных вод, сельскохозяйственные культуры, орошаемые земли, пашня, водные ресурсы, засуха, эрозия.

Abstract. Changes in irrigated arable land areas designated for agricultural purposes and specially protected, which are considered the main category of the land fund of our republic, the reasons for the departure of irrigated arable land areas from agricultural circulation in these lands were highlighted.

Key words: groundwater impact, agricultural crops, irrigated land, cropland, water resources, drought, erosion.

Kirish. Dunyo yer fondi 13,2 mlrd. gektarni tashkil etib, shundan 1,6 mlrd. gektari (12,0%) qishloq xo‘jaligi ekinlari yetishtirish uchun qulay yerlar hisoblanadi. Qishloq xo‘jaligiga yaroqli yerlarning miqdori va sifati turli-tuman tabiiy hamda antropogen ta’sirlar oqibatida kamaygan. Shu sababli, dunyoning turli mintaqalarida holati yomonlashib qishloq xo‘jaligi oborotidan chiqib ketgan yerlardan foydalanish samaradorligini oshirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Aholi tomonidan turmush kechirish uchun va qishloq xo‘jaligida foydalanish maqsadlarida yangi yerlarni o‘zlashtirish bilan birga yerlarning meliorativ holati buzilishi, eroziya, qurg‘oqchilik, sho‘rlanishning kuchayishi va yer osti suvlarining ta'siri, sanoat va transport qurilishlari, foydali qazilmalarning ochiq tarzda

o'zlashtirilishi natijasida qishloq xo'jaligi yerlarining oborotidan chiqib ketishi jadallashib bormoqda. Shuning uchun yer fondining, shu jumladan, respublikamiz yer fondining asosiy muammosi qishloq xo'jaligi yerlaridan foydalanishni tartibga solishdan iborat bo'lmoqda [1; 25-26-b].

Natijalar va muhokama. So'nggi yillarda qishloq xo'jaligi yerlaridan maqsadli va samarali foydalanmaslik, ularni tarmoq ichida va tarmoqlararo taqsimlash va qayta taqsimlashning samarasizligi, yerlarni noqishloq xo'jalik ehtiyojlari uchun iqtisodiy, texnologik va ekologik asoslanmasdan ajratilishi va eng achinarlisi sug'oriladigan tuproqlar unumdorligining pasayib ketishi holatlari kuzatiladi. Ayniqsa yer maydonlarini optimallashtirishdagi kamchiliklar, ayrim fermer xo'jaliklari yetarlicha aylanma mablag'lar, zarur texnika va boshqa moddiy texnika resurslariga ega emasliklari qishloq xo'jaligi ekinlarining hosildorligiga, shartnoma majburiyatlarini bajarilishiga va fermer xo'jaliklarining rentabelligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bois ham yer resurslaridan foydalanish tizimini tartibga solish mexanizmlarining istiqbolli tarkibiy elementlari va ilg'or texnologiyalarni qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqaruvchi sube'ktlar manfaatlariga mos holda yaratish va tadbiq etishi vujudga kelmoqda [2; 13-b].

Rasmiy ma'lumotlarga qaraganda, 2022 yil 1 yanvar holati bo'yicha qishloq xo'jalik korxona va tashkilotlarining soni respublika bo'yicha 116 977 ta bo'lib, ular foydalanadigan yerlarning umumiy maydoni 27 148,5 ming gektarni yoki Respublika yer fondining 60,5 %ni, qishloq xo'jalik yer turlari maydoni esa 22 116,1 ming gektarni, shundan sug'oriladigani 3 694,9 ming gektar yoki jami yer maydonining 8,23 %ni tashkil qiladi. Ushbu maydondan qishloq xo'jaligi yer turlarining maydoni 22 116,1 ming gektarni tashkil etadi [3]. Respublikamiz hududining 60,5 %ni qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlar egallagan bo'lib, qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishida asosiy vosita xisoblanadi.

Bundan tashqari, qishloq xo'jaligida ham sug'oriladigan ekin maydonlaridan to'g'ri foydalanmaslik oqibatida ularni boshqa yer turlariga o'tkazilishi, ichki xo'jalik qurilishlariga ajratilishi, sug'orish suvini dalalarga yetib bormasligi, meliorativ tarmoqlarni yaxshi ishlamasligi oqibatida ham sug'oriladigan ekin yerlarining maydonlari kamayib ketmoqda (1.-rasm).

1-rasm. Sugʻoriladigan ekin yer maydonlarini qishloq xoʻjaligi oborotidan chiqish sabablari

Sugʻoriladigan ekin yerlari maydonlarining kamayishida noqishloq xoʻjalik maqsadlari uchun yer ajratish jarayonlari bilan bir qatorda ekin yerlarining meliorativ holatini yomonlashuvi natijasida [4; 157-158-b] boshqa yer turlariga oʻtkazilishi, ekin yerlarida daraxtzorlar barpo etilishi, sugʻorish suvining yetishmasligi oqibatida surunkali foydalanilmaganligi sababli, boshqa yer turlariga oʻtishi kabi tabiiy va antropogen omillar ham maʼlum oʻrin tutadi.

Holati buzilgan qishloq xoʻjaligi yerlarini, xususan sugʻoriladigan ekin yerlarini qaytarish tizimida ulardan oqilona va samarali foydalanish masalasi har doim koʻndalang yuradi, aynan bu qishloq xoʻjaligi mahsulotlarini yetishtirish hajmlarini oshirishga, mamlakatning oziq-ovqat xavfsizligini taminlashga va oxir oqibatda aholining turmush darajasini oshirishga zamin yaratadi (2-rasm).

2-rasm. Sug'oriladigan ekin yerlarini qishloq xo'jaligiga qaytarish bo'yicha tadbirlar

Yuqoridagi 2-rasmda aks ettirilgan tadbirlar majmuasini amalga oshirish sug'oriladigan ekin maydonlarining miqdorini oshirishga hamda ulardan oqilona va samarali foydalanishni tashkil etishga imkoniyat yaratadi.

Bu borada qator yer tuzuvchi olimlar o'zlarining ilmiy tadqiqotlarida fikr yuritganlar. Masalan, S.Avezbayev [5; 15-16-b] har qanday yerdan foydalanish jarayonini tashkil etishni takomillashtirish hamda samaradorligini oshirishda oqilona yerdan foydalanish muhim rol o'ynaydi deb takidlagan.

S.N.Volkov [6; 10-b] o'zining ilmiy chiqishlarida «...yerlardan oqilona foydalanish va muhofazasini tashkil etish davlatning yer siyosatidagi asosiy masala bo'lishi zarur. Bugungi kunda oziq-ovqat xavfsizligini taminlash hamda ekologik barqaror tabiatdan foydalanishga erishish zaruriyati sababli bu muammo ijtimoiy-iqtisodiy muammoga aylangan» degan yakdil xulosaga kelgan.

Xulosa. Sug'orilgan yer maydonlarining qishloq xo'jaligi oborotidan chiqib ketish sabablari mutlaqo ko'p variantlar bo'lishi mumkin va ular bir-biridan farqli bo'lishi mumkin. Shu sabablarga qarab, bu muammolarni yechish uchun o'zaro ko'rsatma va ishlarni amalga oshirish kerak.

So'ngi 30 yil davomida respublika miqiyosida ekin maydonlarining kamayishi 153,6 ming gektarni tashkil etgan bo'lsa, shundan 155,2 ming gektarini sug'oriladigan ekin yerlari tashkil etib, har yili o'rtacha 5,1 ming gektar ekin yerlari maydonlarini qisqarganligi va aksincha ko'p yillik daraxtzorlar va bo'z yerlar maydonlari ko'payganligi aniqlandi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Narbayev Sh.K., Nematov I.N. Qashqadaryo viloyatining qishloq xo'jaligi yerlaridan foydalanish holati va muammolari // «O'zbekiston zamini» ilmiy-amaliy va innovatsion jurnal. - Toshkent: «O'zdavyerloyiha» DILI, 2021. - №3. - B. 25-26.
2. Usmonov J.Z. Xolati yomonlashib qishloq xo'jaligi oborotidan chiqib ketgan bo'z yerlardan foydalanish samaradorligini oshirishni ilmiy asoslash: Q.x.f.f.d. (PhD) ... diss. – Toshkent, 2022. 13-b.
3. O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi huzuridagi Kadastr agentligining davlat kadastrlari palatasi. O'zbekiston Respublikasining yer fondi (2022 yil 1 yanvar holatiga) Toshkent-2022 y.
4. Abdullaev T.M., Turaev R.A., Inamov B.N., Abdullaeva M.T. The benefits of using modern technology in monitoring agricultural land // International journal of research culture society issn: 2456-6683 Volume - 3, Issue - 10, Oct – 2019 Monthly, Peer-Reviewed, Refereed, Indexed Journal Scientific Journal Impact Factor: 4.526., Publication Date: 2019. P - 157-158.
5. Avezbayev S.A, Организация рационального использования земельных ресурсов и значение землеустройства // «O'zbekiston zamini» ilmiy-amaliy va innovatsion jurnal. - Toshkent: «O'zdavyerloyiha» DILI, 2019. - №2. - B. 15-16.
6. Волков С.Н. Основные положения концепции современного землеустройства // Журнал «Землеустройство, кадастр и мониторинг земель». - Москва, 2010. - №5. - С. 10.

ПРОБЛЕМЫ ВЫКОПКИ ЛУКА И ИХ РЕШЕНИЕ В УСЛОВИЯХ УЗБЕКИСТАНА

**доцент. Ж.Р.Норчаев,
студент. Д.Ботиров**

Каршинский институт ирригации и агротехнологий

В настоящее время перед всем миром стоит самая важная проблема укрепления продовольственного обеспечения. В последнее время в результате выполняемых реформ и усугубления изменения в отрасли сельского хозяйства, а также для обеспечения продовольственной безопасности и стабильного роста производства продукции всех категорий сельского хозяйства Республики на 2015 год Узбекистан был награжден организацией продовольствия и сельского хозяйства Ассамблеи ООН [1].

M U N D A R I J A:

	KIRISH	3
	I SHO‘BA. YER RESURSLARNI BARQAROR BOSHQARISH VA BIOXILMAXILLIKNI SAQLASHDA INNOVATSION YECHIMLAR VA TEKNOLOGIYALAR.	
1.	B.Yangiboyev - Yerdan unumli foydalanishning ayrim muammolari va ularning yechimi.	5
2.	B.N.Inamov, A.A.Abdusalomov - Sug‘oriladigan yerlarni qishloq xo‘jalik oborotidan chiqib ketish sabalari va ularning ilmiy yechimlari xususida.	10
3.	J.R.Norchayev, D.Botirov - Проблемы выкопки лука и их решение в условиях Узбекистана.	14
4.	N.Muazzamov - Qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan yerlarda davriy monitoring ishlarini amalga oshirish.	18
5.	N.Muazzamov - Qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan yerlar va ekin maydonlarida monitoring ishlarini amalga oshirish.	21
6.	J.Ataullayev - Qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan yerlarda yer tuzish ishlarini amalga oshirish.	26
7.	J.Ataullayev - Qishloq xo‘jaligi yerlarini chegaralarini aniqlash.	29
8.	Sh.Ibroximov - Qishloq xo‘jaligi maqsadlari uchun yer uchastkalarini ochiq elektron tanlovga qo‘yish tartibi.	33
9.	Sh.Ibroximov - Fermer xo‘jaligi uchun yer uchastkalarini elektron tizim orqali ijaraga berish.	41
10.	Saydalov Elyor Ismoilovich - Qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan yerlarda joriy monitoringni amalga oshirish tartibi.	52
11.	Saydalov Elyor Ismoilovich - Qishloq xo‘jaligi yerlari monitoringini yuritish.	55
12.	T.Teshayev, G.Normanova - Qishloq xo‘jaligi yerlarini oborotidan chiqip ketish holatlari.	59
13.	S.Maxmadiyorova - Dehqon xo‘jaligini tashkil etish.	65
14.	Azimov Muhiddin Turamuradovich - Qishloq xo‘jaligi ekinlarini oqilona joylashtirish.	72
15.	S.Qobilova S.Kamolov, Z.Rasulova, M.Xudoynazarova - G‘uzor tumani tabiiy resurslaridan oqilona foydalanish masalalari.	78
16.	F.Qurbonov - Baliqlarga ozuqa tarqatish diskining diametrini tajribaviy tadqiq etish.	81
17.	D.Shog‘darov, S.Ro‘zimahmatov J.Poyonova - O‘zbekiston respublikasi qishloq xo‘jaligi yerlarining yaroqsiz holga kelishini oldini olish chora-tadbirlari.	84
18.	J.Rustamov Sh Aliqulova J Poyonova A.Eshnazarov E-ijro auksion platformasining ishlash tartibi.	88
19.	I.Abduqulov - Kadastr tizimi, uning tashkiliy-huquqiy va boshqaruv shakllari	94
20.	Qahhorov Sh - Tuproq barnitrofkasi va uni, o‘tkazish uslubi.	101
21.	Mirzayev Nuridin Fayzullayevich, Turdiyev Yoqubbek Azamat o‘g‘li, Bekbo‘tayev Hasan Arolovich, Omonov Hasan Farmonovich - Qashqadaryo viloyati sharoitida soya yetishtirish tadqiqot natijalarini ishlab chiqarishga joriy qilish	107
22.	Sh.Aliqulova, J.Poyonova - Fermer xo‘jaliklarini maqbullashtirish asosida yerdan samarali foydalanishni oshirish masalalari.	111
23.	Sh.Aliqulova, J.Poyonova - “Bino va inshootlarga bo‘lgan huquqlarni davlat ro‘yxatidan o‘tkazish mavzusini o‘qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llash.	116